



Стеван Сремац

Велики жупан Петар*

Бугарске војводе не ударе на Петра, већ га заклетвама домаме
у свој стан на договор, где буде ухваћен, окован
и одведен у Бугарску.

Љ. Ковачевић: Историја српског народа

1.

Владаше јуначки Мутимир до 891. лета. Остави леп спомен и пред богом и међу људима, јер победи охولة Бугаре; а пред богом, јер победи себе сама одрекав се древних словенских богова и примив од Тирила и Методија и ученика њихових, и он и народ његов, свету и праву хришћанску веру која једина спасава.

Мирно и спокојно остави свет овај да као први владар српски оде у рајска насеља. Остави после себе три сина, Прибислава, Брана и Стевана, три јуначка сина. И да беху наследници очеве памети као што беху јунаштва његова, оседео би најстарији Прибислав владајући у златном великожупанском столу. Али, синови Мутимирови не послушаше мудра савета очеве; зато ни два лета не владаше Прибислав земљом рашком. Јер га свргну са престола брат му од стрица Петар, син Гојников, који дође и нападе га из земље Хрватске.

Али, оно што крвљу стече Петар, требаше му крвљу силном братском и да очува. Јер околне земље и суседни народ бојаху се сложних Срба и вазда гледаху да их помуте; да баце крв и нож међу њих и да завргну дуге кржаве војне. Да се Срби забаве о своме јаду у земљи, па да грабљиви и несити суседи шире међе и власт своју на штету јуначких и малоумних Срба. Зато радо прихватаху суседи, Грци и Бугари и Хрвати, незадовољне жупановиће. Даваху им уточишта у земљи својој. Ласкаху им обећањима и поклонима и наговараху их да упадају као непријатељи у земљу која их роди и одгоји. Зато и Петар не могаше одмах безбрижно да влада. Шест пуних лета требаше му да брани престо од отмичара, и да га залева братском српском крвљу, од рођака својих које туђин посла на њега. Најпре победи Брана и сина му Павла, а затим победи и погуби брата свога Клонимира којег посла на њ бугарски цар Симеун.

И када ни Византија ни Бугарија не могаху ништа силном јуначком Петру, покушаше тада милом. Тражаху и Грци и Бугари пријатељство јуначких Срба Рашана.

Тада се бугарски цар Симеун помири са Петром и рече му:

— Хајде да живимо у лепој слози као што приличи хришћанима. Нек вода носи и нек ветар збрише и разнесе ово што дојако би! Што оци наши

* Стеван Сремац, *Из књига староставних*. Просвета, Београд, 1977, стр. 29-39.

радише не радимо ми то! Оцеви наши, Богорис и Гојник, родише се у мраку незнабоштва; службаху и клањаху се боговима мрзости, и тек пред конач дана њихових обасјаше их зраци праве вере. Наш је бог бог љубави, љубав сама; он вели и учи нас: *»Љуби ближњега као себе сама«*. Не тражим од тебе да смо добри суседи, него хоћу да смо једно другом оно што је у хришћанској вери најсветије. Место реке крви која тецијаше између нас за владе отаца наших — нека нов Јордан протече!... Добих сина и жеља ми је да се зове твојим именом, мили суседе мој! Да се зове Петар, што ће рећи камен, камен на коме ћемо подићи вечни храм вечне дружбе и слоге наше! Пристаде Петар и учини мир са Симеуном. Оде у стоно место Симеуново и крсти му првенца сина. И тако посташе кумови силни цар Симеун бугарски и јуначки велики жупан Петар рашки.

2.

И видеше користи обојица од слоге те: Симеун не презаше од Петра и притесни сада Византију. А Петар не презаше од Симеуна, порасте му снага и смишљаше сада како да рашири међе држави својој и на коју страну. И када позва у веће госпоштину своју, светлога епископа који столоваше у граду Раси, рођаке своје, бане и жупане и тисућнике, и властелу, па их запита за мудар савет камо да се крену, овако му рече честити епископ све рашке земље:

— Пресветли велики жупане! Чуј шта ти вели моја смиреност. О, најсрећнији од свију који столоваше у златном столу и који владаше племеном овим!... Рекох да си најсрећнији између свију предака твојих, јер они живљаху у тами, и где, ти си озарен новом светлошћу свете науке Спаситељеве из новог Рима, новог Јерусалима! Преци твоји ратоваше за оно што је земно и пролазно, што је као сен и сан, дим и магла, за оно као прах што је. А теби допаде да се бориш за оно што је вечно као небеса што су вечна! И више од тога: *»Јер небо и земља проћи ће, а речи моје неће проћи«*, рекао је Христос спаситељ. Зато не дирај Ромеје, не цвели Цариград, нови Јерусалим, град Константинов, јер из њега обасја права вера и луче њене разагнаше таму кривоверија. Кад си пријатељ Симеуну и његовом народу који су скорашњи хришћани, остани пријатељ и ромејскоме ради апостолске ревности његове. Крени се на безбожну Неретву која затвара очи и уши своје, која је слепа према небеској светлости и глува за спасоносне речи слова божјег; која се још клања лажним боговима и приноси жртве глухим идолима, Перуну и Дајбогу, Страхору и Радгосту, Весни и Морани, и тушти и тми других кумира, делима руку човечјих!

— Зар на Неретљане да нападам, који су крв и месо наше?!..., Који нашим српским братским језиком зборе?! — запита зачуђено Петар.

— Зборе српски, али не творе српски и братски! — одговори му стари епископ земље рашке. — Самовољни и неверни као и море њихово којим броде што је, не слушају они никога и не боје се никога до богова својих! Силни су као оно сиње море, а још силнији постадоше откако победише Млечиће пре десет лета, како им галије отеше и дужда им Кандијана погубише и крвљу његовом обagriше море сиње. Отад господаре они морем сињим. Нико им ништа не може, ни дужде у Млечима, ни ћесар у Цариграду!

— Душмани су наших душмана, а браћа су наша; што да их нападамо за то? — рече Петар.

— Гусари су то, а нису браћа ниједном добром хришћанину! Или зар не знаш шта чине по приморју. Како нападају и уцењују, како плене и одводе у робље хришћане и продају их неверним Сараценима у далеке земље! Избирају блага крвљу и горким сузама хришћана обливена. Прости њихови гусари пашу

светло оружје и богато се носе као кнежеви, а кнежеви им богати и сјајни као ћесари, а све је то од блага проклетог, отетог бедним хришћанима! Од ораховине им шајке и ђемије, весла су им од шимшировине, а једрила од скупоцена склата и аксамита уплењена разапињу, певајући песме у којима спомињу лажне богове и древне јунаке своје, гусаре као и сами што су!

— Јунацима припада свет. Сјајно оружје и богате свите за живота и леп спомен у песми после смрти — то је цигла плата јунаку! — рече велики жупан Петар. — Нека би вазда били страх сињег мора и господари његови јуначки Неретљани, људи племена нашега!

— Не чудим ти се — рече епископ рашки — што тако збориш. Столећима живесте у безбожју: још топли зраци хришћанске љубави не могу да раскраве студен око срца нових хришћана. Али, знај, господару, да докле Неретву не подвластиш — ниси безбедан на престолу! Знаш куд одоше они који не хтедоше Христа да признаду за сина божја и науку његову за праву веру? Памтиш ли куд побегоше и спаса и уточишта нађоше људи браће и небраће твоје, Брана и Клонимира, који не падоше у сужањство твоје? Знаш ли то, светли велики жупане? Све побеже у Неретву да гусари. Сад нападају Латине, а није далеко дан па ће и тебе напасти, као што већ једном учинише Бранови људи кад помогоше Клонимиру отмичару.

Поколеба се Петар и признаде епископу и свему сабору рашке земље да су речи светога епископа истините.

Тада рече епископ:

— А ти не оклевај! Рекох ти малопре да си срећнији од свију предака твојих. Ако завојштиш, задобићеш и земаљско и небеско царство. Земаљско ћеш задобити, јер ћеш размакнути међе до мора и преко мора, преко отока неретљанских; небеско ћеш задобити, јер подлегну ли твоје мачу, подлећи ће и моме јеванђељу. Постаће и поданици и хришћани — а ти ћеш, господару, задобити лепо име равноапостолни! Учинићеш богу угодно дело кад их победиш бритким мачем и крстом светим.

3.

Послуша га Петар и диже силну војску на Неретљане. После дуге и крваве војне, после силне крви братске којом натопа земљу и обагри море, подлегну Неретва. И пусти Неретљани, који се не бојаху ни дужда ни ћесара, покорно сагнуше сада главе своје и признаше Петра за господара, а потом једнога бога и Христа, сина његова. Гомилама долажаше народ и крштаваше се у хладној и зеленој Неретви у коју побацаше идоле своје којима се дотле клањаху.

Тако рашири међе држави својој преко земље Неретљана и преко мора, преко отока Брача и Хвара и Корчуле и других ситнијих отока. А на суху допре међа Петрова до земље хумске.

Тада се поплаши Михаило Вишевић, лукави кнез захумски. Побоја се да и он не пође трагом Неретљана, па се одмах стави под окриље силнога цара Симеуна. А затим поче клеветати Петра код Симеуна. Послуша га Симеун и омрзну на кума свога Петра, којегаше раширених руку очекиваху сада Византинци.

Послаше мудра човека, Лава Равдуха, Петру у Неретву да га примаме на своју страну. Стиже Равдух у веће рашке властеле и овако рече Петру и властели му, збору земље рашке:

— Допусти, светли мегаложупане, да вам причом једном старом јелинском речем шта нам треба радити. Када сјери вуци нападну на чопор хатова, тада ови, вели мудра басна наша, сабију главу уз главу, у круг, а

копитама се бране и одбране се од неситих вукова. Одатле вадите наук користан и ви Рашани и ми Ромеји. Несити вук је Симеун, а ми смо они што су нападнути и што треба сложено да се бранимо. Уз нас присташе већ Угри, пристајте и ви. Стреле отровне угарске, секире бојне рашке и хитра памет јелинска одолеће ласно Бугарији.

Допаде се Петру и велможама његовим реч Лава Равдуха и одмах начинише савез и дружбу Византинци, Угри и Рашани против Бугара.

4.

А Михаило захумски јави Симеуну за тај савез. А Симеун тада учини велику већу и запита војводе своје шта да раде. Тада му једни рекоше да завојшти одмах на Петра, а други га саветоваху да се чува рата и да га не почиње без велике невоље.

— Знаш, господару — рече му стари Богорисов војвода Тутракан — како људи раде када хватају вука? Хватају хајком, а хватају и замком; ако ти не помогне замка, одвоље ти је после, господару, и хајка. Прихвати се, господару, замке, преваре. Пошљи Рашанима Павла, Бранова сина, одметника њихова, који једе код тебе изгнанички хлеб. Поручи Петру да дође на пријатељски састанак, а после га дохвати и задржи као роба. Реци Рашанима да нећеш земље, које имаш ионако доста, већ да хоћеш пријатеља суседа.

5.

Послуша га Симеун и посла силну војску: Рашане бегунце са Павлом, а Бугаре са својим војводама Мармајем и Сигрицом. Када стигоше до Рашке, поделише се. И мањи део са Мармајем и Сигрицом паде на саму међу, а већи део остаде пола дана хода на земљи бугарској са Павлом Брановићем.

Тада војводе бугарске послаше по Петра и позваше га на састанак. Двапут га зваху и не одазва им се Петар, ишчекујући бој. И тек трећи пут, кад се заклеше и таоце када послаше, и када га обманушс да га Симвун зове, јер му се у двору нашло мушко чедо па га зове да му крсти сина — тада им се одазва Петар, али их запита само: — Чему толика војска?

— Није ово војска — одговори му Мармај — већ је пратња ово. Да смо као непријатељи кренули на те, зар би са тако мало војске пошли? ... Не, светли господару, пратња је ово која ће те пратити до цара нашег. Силан је цар наш и силно поштује тебе, кума свога, па зато посла и пратњу велику, да је према господству и твоме и његовом.

Превари се гада Петар и пође, а када га њетови заустављаху напомињући да се чува преваре, тада им рече јуначки и витешки Петар:

— Веровало бих на витешку реч и заклетву свету и дивљем Обру и неверном Сарацену, а зар да не верујем новом хришћанину и староме куму свом?

И оде Петар с мало њих у око бугарски. Примеше га радосно Мармај и Сигрица. И пођоше даље пратећи га као кума царева све до оне друге, велике војске, за коју ни Петар нити ико од Рашана не знадијаше. А кад стиже тамо и поздрави се, насмеја му се пакленим осмехом одметник Павле Бранов син, насмејаше му се и војводе бугарске, Мармај и Сигрица. А Павле му рече:

— Луд ли си, мој жалосни брате, када ти, пре но што амо пође, не паде на памет она басна о болном лаву и о зверињу, и о траговима њиховим до пећине и траговима од пећине! ... На посао, слуге Симеунове! — викну издајник и одметник Павле. Скочише тада и Бугари и људи Павлови на Петра и људе његове. И после крваве борбе једне побише, а друге повезаше и у ланце

оковаше, а међу њима и несрећног Петра који, рањен и окован, проклињаше издајство братово и криво клетство кумово.

— Да живи велики жупан Павле Брановић, господар Рашанима и пријатељ Бугарима! — викнуше Мармаја и Сигрица, а прихватише други и захори се из грла Симеунових Бугара.

Тако поздравише и поклонише се Бугари и Рашани Павлу одметнику који, послушан Симеуну, загосподари тада рашком земљом крвавом.